

Katona József *Bánk bánja*

ROMANTIKUS NEMZETI DRÁMÁNK

1. feladat

- a) Nézz utána a *Bánk bán* keletkezéstörténetének és utóéletének! Hogyan jutunk el az 1815-ös változattól az első bemutatóig és az Erkel-operáig? Az információkból állíts össze szócikket egy képzeletbeli színháztörténeti lexikon számára!

Az *Erdélyi Múzeum* 1815-ös drámapályázatának az volt a célja, hogy a nyertes pályamunkával nyissák meg a kolozsvári kőszínházat. Katona József erre a pályázatra írta meg a *Bánk bán*t, de a darabját illetően nem kapott visszajelzést. Bárány Boldizsár barátja *Rosta* címmel írt kritikát a műről. Katona ez alapján végzett átalakításokat a tragédián. A mű Jegyzése, azaz előszava szerint 1819-ben készült el a végleges változat. A színházi bemutatást a cenzúra tiltotta, megérezték a mögöttes tartalmat, és azt, hogy Bánk nagysága elhomályosítja az udvarét. Nyomtatásban 1820 novemberében látott napvilágot. Első ízben 1833-ban, Kassán mutatták be. Ezt követte 1834-ben a kolozsvári, 1835-ben a budai és 1836-ban a debreceni előadás. Mindezt az író már nem élhette meg. Ahogy azt sem, hogy 1861-ben Erkel Ferenc elkészítette művének operaváltozatát Egressy Béni szövegére. Ma nagy nemzeti drámánkként tartjuk számon.

- a) Egy másik szócikked Katona József életpályáját és pályaképét mutassa be!

Kecskeméti születésű drámaírónk 1791 és 1830 között élt. A kecskeméti és a pesti piaristáknál tanult. Majd a pesti egyetem jogi karán folytatta tanulmányait. 1811 és 1813 között részt vett a második magyar színtársulat munkájában: színész, rendező és író volt. Kezdetben fordításait, szabad átdolgozásait mutatták be. Eredeti darabokkal is jelentkezett, ilyen a *Ziska, a kelyhes* című. Levélben vallott szerelmet Széppataki Rózának, a társulat ünnepezt színésznőjének. Róza az aláírás helyén szereplő monogramból nem sejtette meg hódolója kilétét. Katona egyetlen vígjátéka – *A rózsza, vagyis a tapasztalatlan légy a pókok között* - a színésznő ellen irányul. 1815-től 1820-ig Pesten ügyvédként dolgozott. Ezután visszatért Kecskemétre, ahol tisztviselőként élte le az életét.

2. feladat

1. Kik beszélnek? Ismerd fel a szereplőket!

- a) Gertrudis
- b) Biberach

2. Hasonló módon készítsd el Melinda és Bánk bán jellemzését is!

Akkor jó a megoldásod, ha alapvetően a következő elemeket, jellemvonásokat szerepeltetted, és egyes szám első személyben beszéltél.

Melinda:

- szép, fiatal nő
- spanyol származású, Mikhál és Simon bán testvére
- Bánk édesapja menti meg őket, a házassággal helyreáll az élete
- férje szerelmes belé és i kb. 20 évvel idősebb nála
- a férjét tiszteli, a műveltségét nagyra tartja, a házasság számára erkölcsi kötelességet is jelent
- emancipált kapcsolatban él, ahol a férfi és a nő egymás szemébe néz, egyenrangúak
- az udvari intrikák közepette kezdetben naivnak bizonyul
- családjá széthullása láttán megőrül

Bánk bán:

- összetett személyiség
- magánemberként a szerelem, közemberként a szociális érzékenység, a hazaféltés és a király iránti hűség jellemzi
- a szegények szószólója
- féltékeny alkat, modern gondolat, hogy a középkorban szerelmes a feleségébe, mert ez akkoriban nem volt jellemző
- méltóságteljes, köztiszteltben álló férfi
- vívódó alkat, belül fortyogó típus
- indulati kitörései vannak

3. feladat

Válaszolj a hozzájuk kapcsolódó kérdésekre!

1) Hogyan ítéli meg Izidóra Gertrudist?

Az udvarhölgy nem tartotta kedves nőnek a királynét, de az ártatlansága mellett vall: Gertrudis nem volt hamis.

2) Mi Endre belső konfliktusának és könnyeinek az oka?

Endre az események után már csak passzív szereplő. A döntéshez szükséges információkat csak másoktól kaphatja meg. A szereplők viszont más-más szempontból tájékoztatják. Ez nehezíti a döntéshozatalt, ezért vívódik. Másrészt pedig hasonló problémával küzd, mint Bánk küzdött. A magánember, vagyis a férj kerül szembe a közjogi méltósággal, vagyis a királyi szereppel. Asszonyát, gyermekei anyját veszítette el, szeretne hű lenni felesége emlékéhez, szüksége lenne arra, hogy meggyászolja. De azt is látja, hogy Gertrudis királynéként, az uralkodói székben helytelenül viselkedett, s mint hazája iránt elkötelezett uralkodó e fölött nem hunyhat szemet.

3)

a) Hogyan vall az ifjú vitéz Gertrudisról?

Solom Gertrudist pártolja. Tisztelettel van iránta, hisz az asszony az uralkodónője volt.

c) Kit nevez Solom gyilkosnak?

Peturt nevezi gyilkosnak.

c) Kire hívja fel a király figyelmét?

Ottó neve is felmerül, arra tereli a király gondolatait, hogy a dolgok alakulásában jócskán szerepe lehet az álnok öcsnek.

4) Milyen adalékkal szolgál a zászlós által felolvasott levél? Hogyan vélekedik ekkor a király a királynéről?

A levél a királynét a készülő pártütésre figyelmeztette. Ha akkor komolyan vette volna ezeket a szavakat, megelőzhetné volna a bajt. Mivel a levél távolabbi helyről érkezett, jelezte, országszerte baj van. A király hibásnak tartja

Gertrudist. Azt mondja, egy magyar biztos nem ölte volna meg, ha nem lett volna rá alapos oka.

5)

a) Hogyan vall Simon Peturról és a királynéről?

Peturt ártatlannak mondja. Azt is elmeséli, hogy a bán hajlandó volt várni, hogy a konfliktust békés úton rendezzék. Ezért is ment Mikhál a királynéhoz tárgyalni. De kiderül Gertrudisról, hogy az idős bánt tiszteletlenül tömlöcbe vettette.

b) Milyen újabb információt kapunk Ottóról?

Ottó újabb gazságaira derül fény. Pénzt rabolt Gertrudistól, s ezért embert is ölt.

6) Hogyan járul hozzá Mikhál panasza a helyzetről kialakult képhez?

Mikhál az őt ért sérelmeket panaszolja el, tömlöcbe vettetéséről beszél. Ezzel Gertrudist vádolja.

7) Hogyan viselkedik kezdetben Bánk?

Bánk a gyilkosság pillanatában reszketett, de az ötödik szakasz elejére újra határozott nádorként látjuk. Úgy tűnik, biztos az igazában. Büszkeségében még a nádori jelvényt is a koporsóra vágja. Az idegenpártolás mellett a kialakult forrongó helyzetért is Gertrudist okolja. Tettét öntudatosan bevallja. Azt állítja, hogy a királyné mocskolta be az ő és Endre nevét is.

8) Solom mester Petur szavait idézi. Hogyan árnyalják a problémát a bán szavai?

Solom hírt hoz Peturnak a király iránti hűségéről és átkáról, amelyet a királyné gyilkosára mondott. Ezek a szavak Bánk ellen szólnak.

9) Mit mond Myska bán a királynéről?

Myska tiszteli és ártatlannak nevezi Gertrudist, Bánkot pedig orvul gyilkolónak.

10) Megérkezik Tiborc, Melinda koporsóját behozzák. Milyen gazságokról számol be Ottót illetően?

Ottó emberei okozták Melinda halálát. Rágyújtották a házat. Ottó jutalmat ígért a gazfickóknak.

11) *Hogyan változik meg Bánk viselkedése a jelenet során?*

Bánk egyre inkább összeomlik. Tudja, hogy a királyné nem megfelelően kormányzott, de ő mint a törvényes hatalom képviselője nem követhetett volna el törvényteleniséget. Márpedig a gyilkosság az. Melinda halálhíre a kegyelemdőfés számára. Felesége halála az ő tettének a következménye. Bánk elvesztett ember, lelki halott.

12) *Mit állít Tiborc Bánkról? Hogyan vallanak ezek a szavak Gertrudis ellen?*

Tiborc a nehéz életükről, szegénységükről beszél. Védi Bánk bánt, a gyámolítójuknak tartja. Ebből a király tudhatja, hogy a feleségével ellentétben Bánk a szegény magyar népet pártolta.

13) *Mi a király végső összegzése?*

Végül a király belátja, hogy Gertrudis jogosan halt meg. Tudja, ha nem ő, akkor az ország esett volna áldozatul. Bánkot nem menti fel a bűnössége alól, de nem bünteti meg, mert látja az összeomlását.

4. feladat

A Bánk bán szereplőit Arany János három csoportba osztotta. Helyezd őket a megfelelő halmazba! A fenti részletek sokat segítenek a csoportosításban!

Biberach, Izidóra, Melinda, Mikhál bán, Myska bán, Ottó, Petur bán, Simon bán, Solom mester, Tiborc

Bánk bán köre:

Melinda, Mikhál,
Simon, Petur,
a lázadók, Tiborc

Endre köre:

Myska bán,
Solom mester

Gertrudis köre:

Ottó,
Biberach,
Izidóra

5. feladat

Milyen további ellentétek mélyítik az alapkonfliktust? Írj be egy-egy hiányzó nevet a láncokba! Azok állnak konfliktusban, akik egymás után szerepelnek!

a) Gertrudis- *Ottó* - Biberach

b) Melinda- *Bánk* - Petur